

О. М. Сафронова,

кандидат наук з державного управління, доцент,

докторант кафедри управління

національним господарством,

Національна академія державного управління

при Президентіві України

Механізми державного регулювання трансграничних злиттів і поглинань у корпоративному секторі економіки України

У статті систематизовано основні механізми державного регулювання трансграничних злиттів і поглинань компаній корпоративного сектору в умовах глобалізації світогосподарських зв'язків та охарактеризовано специфіку їх реалізації в Україні.

На цьому підґрунті уточнено завдання уповноважених державних структур із регулювання відповідних господарських процесів у національній економіці, окреслено основні проблеми, пов'язані з їх виконанням (відсутність надійних методик оцінки ризиків і наслідків реалізації угод трансграничних злиттів і поглинань підприємств корпоративного типу й дієвої системи моніторингу їх здійснення, суперечливість положень чинного законодавства у сфері регулювання корпоративних відносин та іноземного інвестування). Запропоновано комплекс заходів з удосконалення нормативно-правового та інформаційно-аналітичного забезпечення відповідної державно-управлінської діяльності, конкретизовано умови їх реалізації.

Ключові слова: державне регулювання економіки, корпоративний сектор економіки, трансграничні злиття і поглинання (M&A), ринок корпоративного контролю, глобалізація.

O. M. Safronova. Mechanisms of government regulation of cross-border mergers and acquisitions in the corporate sector of Ukrainian economy

The paper describes the basic mechanisms of government regulation of cross-border mergers and acquisitions in the corporate sector under the conditions of world economic relations' globalizing and specifics of their implementation in Ukraine. On these grounds it is specified the tasks of authorized state entities in the sphere of regulation of the business processes in the national economy, outlined the main problems associated with their implementation

(lack of reliable methodologies to assess risks and consequences of cross-border mergers and acquisitions in the corporation sector and effective system of monitoring their implementation, the inconsistency of the current legislation in the regulation of corporate relations and foreign investments). The author proposes range of measures to improve the legislative and information-analytical support of relevant management practices, specifies the conditions for their implementation.

Key words: government regulation of the economy, corporate sector of the economy, cross-border mergers and acquisitions (M&A), market for corporate control, globalization.

О. Н. Сафронова. Механизмы государственного регулирования трансграничных слияний и поглощений в корпоративном секторе экономики Украины

В статье систематизированы основные механизмы государственного регулирования трансграничных слияний и поглощений компаний корпоративного сектора в условиях глобализации мирохозяйственных связей и охарактеризована специфика их реализации в Украине.

На этой основе уточнены задания уполномоченных государственных структур по регулированию соответствующих хозяйственных процессов в национальной экономике, очерчены основные проблемы, связанные с их выполнением (отсутствие надежных методик оценки рисков и последствий реализации соглашений о трансграничных слияниях и поглощениях предприятий корпоративного типа и действенной системы мониторинга их осуществления, противоречивость положений действующего законодательства в сфере регулирования корпоративных отношений и иностранного инвестирования). Предложен комплекс мероприятий по совершенствованию нормативно-правового и информационно-аналитического обеспечения соответствующей государственно-управленческой деятельности, конкретизированы условия их реализации.

Ключевые слова: государственное регулирование экономики, корпоративный сектор экономики, трансграничные слияния и поглощения (M&A), рынок корпоративного контроля, глобализация.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.
Трансграничні злиття і поглинання (M&A) підприємств

корпоративного типу відіграють важливу роль у розвитку глобалізаційних процесів, адже в сучасних умовах господарювання саме вони формують імпульси для подальшої транснаціоналізації виробництва і спрямування руху міжнародного капіталу.

Здійснення такого роду операцій пов'язано з переходом прав власності і управління від національних до іноземних суб'єктів господарювання. Завдяки цьому створюється підґрунтя для зниження витрат відповідних компаній та отримання ними ефекту від масштабу виробництва, оновлення використовуваних технологій менеджменту і маркетингу. Тим самим формуються передумови для локалізації окремих ланок глобальних мереж створення доданої вартості на території приймаючої країни та забезпечення її конкурентоспроможності в глобалізованій економіці.

Однак відповідні угоди можуть і негативно позначатися на перебігу господарських процесів як у країні-реципієнті, так і в глобальному масштабі. Зокрема, трансграничні злиття і поглинання компаній можуть супроводжуватися зростанням цін на продукцію, скороченням робочих місць, обмеженням конкуренції, витісненням внутрішніх інвестицій. Головна ж небезпека цих операцій полягає в тому, що ключові компанії або навіть стратегічно важливі галузі приймаючої країни можуть підпадати під іноземний контроль, створюючи загрозу для реалізації національного підприємницького і технологічного потенціалу.

Подвійний характер впливу трансграничних злиттів і поглинань компаній на економіку країн-реципієнтів та світову господарську систему в цілому зумовлює необхідність контролю відповідних трансакцій. Так, нині на наднаціональному рівні – в межах різноманітних міждержавних торговельно-економічних організацій та домовленостей – досить активно поширюється практика використання необхідних регуляторних норм щодо здійснення угод купівлі-продажу корпоративної власності. Проте найчастіше для упорядкування й забезпечення контрольованості процедур і правил трансграничних M&A застосовуються адекватні механізми державного регулювання. При цьому

уповноважені державні інституції переслідують дві взаємопов'язані цілі: по-перше, максимізувати позитивний ефект від здійснення такого роду операцій і, по-друге, мінімізувати їх можливі негативні наслідки та ризики для національної економіки.

Враховуючи сталу тенденцію щодо прискорення темпів транснаціоналізації господарської системи України, знаходження адекватних засобів вирішення цих завдань набуває актуальності й для вітчизняної практики державного управління в економічній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси злиття і поглинання компаній є предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців. Серед останніх публікацій, присвячених цій тематиці, відзначимо монографії О.В.Абакуменко і М.В.Литовченка [1], В.В.Ряботи [2], Н.В.Щербакової [3]. Згаданими авторами, зокрема, проаналізовано характерні риси здійснення операцій M&A в Україні, обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку організаційно-правових механізмів їх супроводу з позицій забезпечення економічної безпеки країни. Однак проблематика реалізації угод, які передбачають перехід прав власності і управління від національних до іноземних суб'єктів господарювання, у зазначених публікаціях висвітлена лише побічно, а висловлені пропозиції мають дискусійний характер.

Більш детальний розгляд мотивів і наслідків реалізації трансграничних операцій із купівлі-продажу корпоративної власності у глобалізованій економіці міститься у монографіях І.Л.Сазонця і Ю.М.Варич [4], О.В.Зав'ялової і О.В.Етокової [5]. Проте слід визнати, що увага цих дослідників більшою мірою зосереджена на можливостях наддержавного регулювання відповідних господарських процесів, ніж на засобах впливу на їх перебіг з боку уповноважених органів державної влади. З огляду на це питання, пов'язані з аналізом специфіки механізмів державного регулювання трансграничних злиттів і поглинань у корпоративному секторі національної економіки, потребують подальшого аналізу.

Тому *метою цієї статті* є з'ясування особливостей чинних механізмів державного регулювання трансграничних злиттів і поглинань компаній в Україні та обґрунтування доцільних заходів щодо їх удосконалення з урахуванням впливу сучасних глобалізаційних процесів.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Механізми державного регулювання трансграничних злиттів і поглинань підприємств і компаній корпоративного типу характеризуються значною різноманітністю і можуть бути розмежовані за різними критеріями. Зокрема, за ознакою спрямованості та інструментарію впливу на відповідні господарські процеси виокремлюються механізми антимонопольного і корпоративного регулювання, а також регламентування й контролю за здійсненням іноземних інвестицій.

Використання механізмів державного антимонопольного регулювання зорієнтоване на недопущення загрози принципам конкуренції на ринках країни-реципієнта в результаті здійснення трансграничних злиттів/поглинань та формування конкурентного середовища діяльності всіх суб'єктів господарювання – як національних, так і іноземних [1, с. 23–24; 3, с. 41–43; 5, с. 208–213]. При цьому під пильний контроль з боку уповноважених органів влади підпадають насамперед горизонтальні злиття і поглинання компаній. На відміну від вертикальних або конгломератних трансакцій, реалізація горизонтальних операцій M&A спричиняє найбільші ризики набуття монопольної ринкової влади, а тому відповідні процедури досить детально регламентуються, запроваджуються спеціальні правила нагляду за їх дотриманням. Застосування механізмів антимонопольного регулювання трансграничних злиттів і поглинань передбачає установлення правил і процедур отримання дозволу на проведення операцій економічної концентрації суб'єктами господарювання (у тому числі – в стратегічних галузях національної економіки), контроль за дотриманням умов економічної концентрації, застосування механізмів притягнення до відповідальності за порушення норм антимонопольного законодавства тощо.

Необхідність механізмів державного регулювання корпоративної діяльності при реалізації угод трансграничних злиттів/поглинань зумовлена особливостями організаційно-правової форми компаній – суб'єктів відповідних господарських операцій. Ці механізми спрямовані на захист інтересів акціонерів та інших учасників корпоративних відносин при проведенні відповідних трансакцій. Використання цих механізмів передбачає установлення порядку і здійснення контролю за дотриманням правил і процедур реорганізації компаній, придбання їх контрольного/значного пакета акцій, реєстрації юридичної особи, що виникла в результаті злиття, конвертації акцій та реєстрації випуску цінних паперів нової компанії тощо [2, с. 110–112; 3, с. 53–54; 4, с. 214–217].

Важливе значення у сфері регулювання трансграничних злиттів і поглинань компаній також мають механізми, пов'язані з регламентацією порядку іноземного інвестування та забезпеченням контрольованості переходу прав власності від національної компанії до її іноземного покупця [4, с. 211–213; 5, с. 208]. Метою застосування такого роду механізмів є установлення порядку входу (допуску) іноземного капіталу на національний ринок, правил його використання та руху, захисту інвестицій тощо. У результаті формуються передумови для диференційованого підходу при регулюванні діяльності іноземних покупців з урахуванням відмінностей у структурі їх власності, стратегіях входження та позиціонування на ринку приймаючої країни.

Слід зауважити, що пріоритети у виборі конкретних механізмів регламентації іноземного інвестування при здійсненні трансграничних злиттів/поглинань компаній визначаються, як правило, загальними принципами державної зовнішньоекономічної політики в тій чи іншій країні – вільної торгівлі (лібералізму) або протекціонізму. У першому випадку при використанні інструментарію державного регулювання операцій M&A загальний режим контролю за реалізацією національних трансакцій поширюється й на трансграничні угоди; у другому – трансгранична купівля-продаж корпоративної власності підпадає під особливий нагляд уповноважених

державних структур і передбачає застосування більш широкого набору регуляторних засобів. При цьому внутрішні трансакції (пов'язані із придбанням іноземною компанією національного підприємства) підлягають більш ретельній регламентації, ніж зовнішні (купівля зарубіжної фірми національною корпорацією).

Оцінюючи з цих позицій режим здійснення іноземних інвестицій при трансграничних злиттях/поглинаннях компаній в Україні [6], можна визначити, що він тяжіє до ліберальної моделі. Більшість обмежень, які встановлені у цій сфері відносин (крім вимог, пов'язаних із веденням виключних видів діяльності), стосуються лише іноземних суб'єктів господарювання – учасників концентрації, які зареєстровані в офшорних зонах [7] чи країнах, включених FATF до списку країн, що не співпрацюють у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом [8].

У цьому розумінні використання в Україні механізмів державного регулювання трансграничних M&A принципово не відрізняється від усталених правил, прийнятих у більшості країн з відкритою економікою. Специфіка ж їх реалізації, на наш погляд, зумовлюється тим, що лівова частка необхідних процедурних аспектів реалізації зазначених операцій зафіксована у правових документах, які не тільки приймалися, але й розроблялись різними органами державної влади відповідно до їх компетенції і бачення проблематики регулювання цієї сфери господарських відносин. Тому провідну роль при визначенні порядку регламентування відповідних процесів нині відіграє суто відомчий підхід. Як наслідок, проведення такого роду трансакцій суттєво ускладнюється через неузгодженість норм, що регламентують їх здійснення, із положеннями чинного антимонопольного, корпоративного, податкового, валютного, приватизаційного, банківського, земельного законодавства. Відсутність єдності, невиправдане дублювання нормативно-правових положень супроводжується існуванням значних “зон”, неконтрольованих державою та її інституціями через недосконалість чинних методик оцінки ризиків реалізації цих угод і практики моніторингу їх здійснення. По суті, реалізація механізмів державного регулювання трансграничних злиттів і

поглинань компаній сьогодні в Україні має фрагментарний, розрізнений характер і не виключає застосування непрозорих, корупційних схем. Це зумовлює виникнення численних негативних наслідків, поглиблення яких становить реальну загрозу економічній безпеці нашої країни. Позитивні ж ефекти такого роду операцій поки що мають виключно локальний характер і, як правило, не поширюються на національну економіку в цілому.

Зазначені обставини визначають доцільність суттєвого удосконалення чинних механізмів державного регулювання трансграничних злиттів і поглинань компаній. Ідеться не про установлення додаткових адміністративних обмежень щодо допуску іноземних компаній на внутрішній ринок України при придбанні ними активів національних компаній. Зосередження уваги на такого роду засобах впливу само по собі не гарантуватиме досягнення цілей держави у цій сфері відносин і, головне, не розв'язуватиме проблему приєднання національної економіки до глобальних мереж зі створення доданої вартості.

З огляду на це більш перспективним уявляється підхід, втілення якого передбачає поступову заміну адміністративних важелів забезпечення державного впливу на фінансово-економічні (головним чином – податкові і пруденційні) під час запровадження механізмів регулювання трансграничних злиттів і поглинань компаній. Просування в цьому напрямі передбачає формування цілісної, узгодженої нормативно-правової бази регулювання трансграничних M&A та розробку надійного інформаційно-аналітичного супроводу їх здійснення для забезпечення дієвого контролю з боку уповноважених державних структур.

З цією метою, зокрема, варто під час застосування механізмів антимонопольного регулювання диференціювати умови надання дозволу АМКУ на концентрацію за участю іноземних компаній. Таке розмежування доцільно здійснювати за ознакою належності суб'єктів концентрації до різних груп (сфер, галузей, секторів) національної економіки. Як такі слід виокремити стратегічно важливі для економічної безпеки України галузі і сектори (енергетика, фінансовий сектор, видобуток

сировини) та пріоритетні сфери діяльності (імпортозаміщення, експорт продукції високого ступеня переробки). По відношенню до них процедура отримання дозволу має передбачати проведення аналізу можливих наслідків реалізації угод трансграничних злиттів і поглинань компаній та оцінки ризиків із позицій не лише впливу на конкуренцію на певному ринку, а й на національну економіку в цілому. Цільовими орієнтирами такого роду досліджень можуть стати, наприклад, захист інтересів споживачів у частині цін, якості та асортименту товарів, що будуть постачатися новоствореною компанією, підтримка науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, ініційованих учасниками концентрації, забезпечення рівномірного розвитку промисловості та рівня зайнятості в регіоні/країні тощо. По суті, йдеться про запровадження практики проведення так званого тесту “суспільного інтересу”, який має передувати прийняттю рішення про надання дозволу на здійснення відповідної трансакції щодо компаній, які мають стратегічне та/або пріоритетне значення для розвитку національної економіки.

Стосовно компаній, які не включені до зазначених груп, можливо дещо спростити процедури антимонопольного регулювання реалізації відповідних угод. Так, у випадку, коли іноземна група компаній купує ряд іноземних підприємств, що працюють на товарних ринках, абсолютно не пов'язаних із товарними ринками покупця і які не є пріоритетними з точки зору додержання інтересів економічної безпеки країни, відсутня необхідність визначення частки учасників концентрації на вітчизняному ринку і багатьох інших питань. У цьому разі доцільно було б установити спрощену процедуру звернення до Антимонопольного комітету України (АМКУ) за отриманням дозволу на концентрацію, а також скорочені терміни такого отримання.

Досить часто при масштабних трансграничних злиттях/поглинаннях компаній-учасниці стикаються із проблемою браку часу для звернення в антимонопольні органи різних країн або, у випадку звернення, брак часу для отримання відповідного дозволу на концентрацію. Це зумовлено тим, що досить часто

генеральна угода про злиття або придбання встановлює чіткі часові межі для здійснення цих операцій, недотримання яких тягне за собою розірвання договору. У зарубіжній практиці реалізація подібних операцій стає можливою завдяки застосуванню механізму так званого “hold-separate obligation” – зобов’язання учасників концентрації утриматися від наслідків концентрації на території певної країни, де отримання дозволу антимонопольного відомства є неможливим у встановлені строки. Сутність такого зобов’язання – гарантії полягає в тому, що незважаючи на формальний перехід контролю над корпорацією, яка здійснює свою діяльність на території цієї країни, компанія-покупець зобов’язується жодним чином не впливати на господарську діяльність і порядок прийняття рішень придбаного підприємства до отримання дозволу антимонопольного відомства.

Чинне антимонопольне законодавство України не містить прямої заборони учасникам економічної концентрації щодо застосування механізму “hold-separate obligation”. Однак така практика в нашій країні поки що не використовується через імперативні вимоги Закону України “Про захист економічної конкуренції” [7] щодо санкціонування концентрації лише на основі видачі дозволів. Це обмежує можливості використання сучасного інструментарію антимонопольного регулювання і суттєво знижує ефективність відповідної державно-управлінської діяльності. З метою створення необхідного правового підґрунтя для впровадження цих засобів забезпечення державного впливу на процеси транскордонних злиттів/поглинань варто зафіксувати зазначені положення при доопрацюванні Проекту Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2014–2024 роки [8].

Правової підтримки потребує й розвиток механізмів корпоративного регулювання, які використовуються при здійсненні трансграничних операцій M&A. Це стосується, зокрема, положень щодо:

- захисту прав міноритарних акціонерів (публічна оферта, установлення справедливої ціни);

- захисту прав акціонерів, які не згодні із проведенням відповідної реорганізації;
- визначення умов, за яких особа, яка вже встановила певну межу контролю в процесі поглинання, вправі завершити консолідацію (анулювання захисних механізмів, проведення скуповування акцій);
- вимог щодо розкриття інформації про процедуру злиття;
- забезпечення прозорості структури власності і змін у структурі власності при переході корпоративного контролю;
- норм, що регулюють особливості емісії і конвертації цінних паперів при злитті/поглинанні компаній;
- розвитку судової практики вирішення корпоративних суперечок, які виникають у процесі злиття і поглинання.

Вирішення цих завдань передбачає внесення змін до Закону України “Про акціонерні товариства” [10] та пов’язаних із ним документів приватизаційного, податкового, банківського, страхового законодавства.

Здійснення такого роду заходів має супроводжуватися формуванням надійної системи інформаційно-аналітичного супроводу відповідної державно-управлінської діяльності. З метою виконання цього завдання необхідно на законодавчому рівні закріпити права АМКУ щодо отримання необхідної інформації про зарубіжні компанії і пов’язаних із ними осіб, які виступають покупцями корпоративної власності в Україні, від уповноважених органів антимонопольного контролю країн базування капіталу. Це передбачає також уточнення критеріїв оцінки фінансово надійних покупців з урахуванням їх ділової репутації і макроекономічних особливостей країн походження капіталу, визначення вимог відносно розкриття і перевірки цілей їх входження на ринок корпоративного контролю України, моніторингу виконання зобов’язань учасниками угод трансграничних злиттів/поглинань. У результаті має бути сформована повноцінна система державного моніторингу і

контролю специфічних параметрів функціонування трансграничних фінансово-промислових груп, а не тільки їх дочірніх структур – покупців корпоративних активів на внутрішньому ринку України.

Комплексна реалізація зазначених заходів створює основу для розвитку механізмів державного регулювання трансграничних М&А в Україні. Передумовою ж забезпечення ефективності їх застосування, на наш погляд, має стати розробка концепції структурних перетворень у корпоративному секторі національної економіки з визначенням пріоритетів, принципів і стратегій їх реалізації з урахуванням сучасних глобалізаційних процесів та необхідності забезпечення економічної безпеки країни.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Визначено, що основою забезпечення державного впливу на процеси трансграничних злиттів і поглинань компаній у сучасних умовах господарювання служать механізми антимонопольного і корпоративного регулювання, також регламентування й контролю за здійсненням іноземних інвестицій. Специфіка використання зазначених механізмів в Україні зумовлюється домінуванням суто відомчого підходу за відсутності єдності та суперечливості їх нормативно-правового оформлення, недосконалості інформаційно-аналітичного супроводу. Реалізація механізмів державного регулювання трансграничних злиттів і поглинань компаній у нашій країні нині має фрагментарний, розрізнений характер і не виключає застосування непрозорих, корупційних схем. Унаслідок цього ефективність відповідної державно-управлінської діяльності є невисокою, а головне – Україна втрачає можливості приєднання до глобальних мереж створення доданої вартості як повноцінний гравець.

Обґрунтовано, що удосконалення механізмів державного регулювання трансграничних злиттів/поглинань компаній передбачає поступову заміну адміністративних важелів на фінансово-економічні, диференціацію умов надання дозволу на концентрацію за участю іноземних компаній, використання сучасного інструментарію антимонопольного і корпоративного

регулювання. Умовами втілення зазначених заходів є внесення змін до чинних нормативно-правових документів, що регламентують порядок і процедури здійснення відповідних операцій M&A, створення системи державного моніторингу оцінки ризиків і наслідків реалізації цих угод, а також державного контролю специфічних параметрів зазначеного ринку. Основою для розвитку відповідної державно-управлінської діяльності має стати розробка концепції структурних перетворень у корпоративному секторі національної економіки з визначенням пріоритетів, принципів і стратегій їх реалізації.

Перспективними напрямками подальших досліджень автор статті вважає виокремлення найбільш актуальних завдань і напрямів реалізації державної політики у сфері регулювання процесів транснаціоналізації діяльності вітчизняних компаній та оцінку можливостей їх втілення в сучасних умовах України.

Список використаних джерел

1. *Абакуменко О. В.* Регулювання процесів злиття і поглинання в контексті економічної безпеки України : монографія / О. В. Абакуменко, М. В. Литовченко. – Чернігів : ПАТ “ПВК “Десна”, 2013. – 224 с.

2. *Рябота В. В.* Захист прав акціонерів при злитті та поглинанні акціонерних товариств в Україні : монографія / В. В. Рябота. – К. : Видавн. дім “Києво-Могилян. акад.”, 2007. – 159 с.

3. *Щербакова Н. В.* Правовое регулирование слияния и присоединения хозяйственных обществ : монография / Н. В. Щербакова. – Донецк : “Вебер” (Дон. отд-ние), 2007. – 258 с.

4. *Сазонець І. Л.* Сутність та основні концепції діяльності ТНК в умовах глобалізації : монографія / І. Л. Сазонець, Ю. М. Варич. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 275 с.

5. *Завьялова Е. В.* Международные слияния и поглощения: опыт Запада : монография / Е. В. Завьялова, Е. В. Этокова. – К. : Рант, 2002. – 344 с.

6. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19 берез. 1996 р. № 93/96-ВР (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>

7. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січ. 2001 р. № 2210 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

8. Про Державну програму приватизації : Закон України від 13 січ. 2012 р. № 4335-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4335-17>

9. Проект Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2014–2024 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?art_id=214830&cat_id=214829

10. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 верес. 2008 р. № 514-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>